

AL TALL

Música per a un poble

Víctor Mansanet

bromera **actual**

Inclou un CD
amb 13 cançons

TEMPS DE REVOLTA

L'any 1975, el corresponsal a Madrid del diari londinenc *The Times*, Harry Debelius, retratava la realitat de l'Estat espanyol amb el comentari següent: «Mai no han coincidit, en la història del règim [franquista], tants problemes i tants de seriosos: l'economia, l'organització política, el terrorisme, la descolonització i les relacions canviants amb països veïns i aliats». I tenia raó, perquè aleshores van ser assassinats, després d'una farsa judicial, cinc joves antifranquistes, es va procedir a la vergonyosa descolonització del Sàhara Occidental, va morir el general Francisco Franco, un dictador que va governar *manu militari* gairebé quatre dècades, l'autoritat del qual se sustentava en la victòria de l'exèrcit revoltat contra la Segona República en la Guerra Civil (1936-1939); i la coronació de Joan Carles de Borbó com a rei d'Espanya, a instància del denominat *Caudillo*, qui anuncià abans de morir que ho havia deixat tot «*atado y bien atado*», fins i tot la seua successió.

Aquell any, els Estats Units d'Amèrica van perdre la seua primera guerra al Vietnam. A París va morir la mítica cantant, ballarina i vedet Josephine Baker i era assassinat a Roma el cineasta italià Pier Paolo Pasolini. Un altre director, Stanley Kubrick, estrenava la pel·lícula *Barry Lyndon*, un drama d'època excel·lent amb una banda sonora signada pel compositor Leonard Rosenman, que va recopilar diversos temes del segle XVIII, algun dels quals va extraure de la tradició popular irlandesa i els va mesclar amb composicions de

Franz Schubert. Llavors va començar el rodatge de *La ciutat cremada*, d'Antoni Ribas, el film que més bé ha retratat, fins ara, els successos que van des de la fi de la Guerra de Cuba fins a la Setmana Tràgica de Barcelona. Mentrestant, els joves informàtics Bill Gates i Paul Allen fundaven a Califòrnia l'empresa Microsoft, i a la tardor, deu ciutadans eren arrestats a Alaquàs (Horta) acusats de «*reunión ilegal*» i de pretendre «*un autogobierno de los valencianos*», segons el sumari del Tribunal de Orden Público. El diari *Las Provincias* va exigir-ne l'alliberament per mitjà d'un escrit d'adhesió al qual van donar suport noranta-tres professors universitaris, entre els quals hi havia Manuel Sanchis Guarner, Josep Vicent Marqués, Josep Lluís Blasco, Alfons Cucó, Cèlia Amorós, Pedro Ruiz i Joan Martín Queralt. La causa es va arxivar gràcies a l'indult concedit pel cap de l'Estat, Joan Carles de Borbó, cinc dies després de morir Franco, amb motiu de la seua coronació. Abans, però, es va presentar l'Estatut d'Elx, l'intent més seriós de regular l'autonomia del País Valencià, en la redacció del qual van participar, entre altres, Joan Fuster, Enric Solà i Rafael Lluís Ninyoles, amb l'assessorament de Josep Benet, Rafael Ribó i Max Cahner. L'any acabà amb la detenció de quaranta dirigents del Frente Revolucionario Antifascista Patriótico (FRAP) a València, Xàtiva, Alzira, Picassent i Catarroja, i la creació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya.

En un ambient d'efervescència política i cultural, se celebrà la quarta edició dels Premis Octubre, convocada per l'editorial 3i4, de València, tot i que havia sigut una iniciativa dels activistes valencianistes Frederic Jordan, Enric Tàrrega i Valerià Miralles. Per primera vegada era guardonada una dona, Carmelina Sánchez-Cutillas, per l'obra *Matèria de Bre-*

tanya (Premi Andròmina). Francesc López Barrios va rebre el Premi de Poesia Vicent Andrés Estellés pel llibre de versos *Àfrica*, i Ernest Lluch aconseguí el Joan Fuster d'Assaig per *La via valenciana*, una obra que exposa les vies per les quals ha transcorregut la industrialització i el canvi estructural de l'economia del País Valencià.

El panorama musical de l'època estava dominat per la música pop i rock importada dels EUA i de la Gran Bretanya, amb bandes com ara Genesis, The Who, Led Zeppelin, Bob Marley and The Wailers, AC/DC, Queen –el grup de Freddie Mercury que va llançar un dels senzills més venuts de la història del rock, *Bohemian Rhapsody*–, Ramones –quartet format a l'ombra de la mítica sala CBGB, inicials de Country Bluegrass & Blues, de Nova York–, King Crimson i Pink Floyd; i els compositors i cantants Lou Reed, Brian Eno, David Bowie, Frank Zappa, Neil Young, Tom Waits i Elvis Costello. Aquell any Peter Gabriel se separà del grup Genesis i va irrompre en l'escena musical Bruce Springsteen, *the Boss*, una de les icones del rock nord-americà que acabava de gravar el primer gran èxit de la seua carrera musical, *Born to Run*, pel qual havia sigut portada de les revistes *Time* i *Newsweek* –no debades, a la presentació del disc a Los Angeles van assistir Carole King, Joni Mitchell, Tom Waits, Jackson Brown i els actors Jack Nicholson i Robert de Niro–. Finalment, en 1975, la cantant Patti Smith va editar l'LP *Horses*, en què deixà brillantment exposat el seu ideari rebel i inconformista, i Eric Clapton, elevat a la categoria de *déu* pels fans, reviscolà, després de perdre's durant uns quants anys en la voràgina de l'heroïna i superar-ne l'addicció. L'interpret anglés va fer veritable la frase de Carole King, «Adéu no significa que me n'haja anat».

Però no solament el rock havia calat en els gustos musicals dels setanta. La música moderna italiana va assaltar les llistes d'èxits de l'època amb l'adaptació d'èxits del rock anglosaxó i la publicació de temes romàntics interpretats per artistes locals que van assolir certa fama a l'Estat espanyol. Heus-ne els exemples de Domenico Modugno, Bobby Solo, Mina, Gianni Morandi, Peppino di Capri, Iva Zanicchi, Jimmy Fontana, Pino Donaggio, Nico Fidenco, Gigliola Cinquetti o Gino Paoli, creador de la popularíssima *Sapore di sale*. El festival de Sanremo, certamen inaugurat en 1951 amb un programa de ràdio i que passà a la televisió en 1955, va adquirir renom sobretot d'ençà el suïcidi del cantautor Luigi Tenco en l'edició de 1967. Tres anys després, va conquerir-ne el primer premi Adriano Celentano amb la cançó *Chi non lavora non fa l'amore*. No tan reeixits com els italians, però amb una certa implantació a Catalunya i el País Valencià, especialment en ambients universitaris i intel·lectuals, van ser els *chansonniers* francesos adscrits a corrents més o menys contestataris, com ara el rossellonés Georges Brassens, creador de la bella oda a l'amistat *Les copains d'abord* ('Els amics primer') i de la cèlebre *La mauvaise réputation* ('La mala reputació'); el cantant belga francòfon Jacques Brel, el cantautor Léo Ferré; l'egipci d'origen grec instal·lat a París, Georges Moustaki; Charles Aznavour, Gilbert Bécaud i l'actriu i cantant Juliette Gréco, musa de l'existencialisme per la seua vinculació a Jean-Paul Sartre.

La moda musical dels setanta passava necessàriament pel cèntric carrer barceloní de l'Argenteria, on hi havia la sala Zeleste, *sancta sanctorum* de la música progressiva —«ona laietana», en l'argot periodístic d'aleshores—, dirigida per l'empresari Víctor Jou. Alguns dels artistes que sovint hi actuaven procedien del Grup de Folk, una agrupació de cantants, conjunts i

animadors musicals que es va postular entre 1967 i 1968 com l'alternativa a Els Setze Jutges, formació pionera, junt amb Raimon, de la Nova Cançó. El Grup de Folk havia organitzat el 23 de maig de 1968, a iniciativa d'Àngel Fàbregas, propietari de la llibreria Hogar del Libro, el festival musical més multitudinari de l'època al Parc de la Ciutadella de Barcelona, amb quasi 10.000 persones i vora deu hores de música ininterrompuda. Gràcies a les actuacions en directe, el conjunt va editar els discos *Festival Folk* (Als 4 Vents, 1967) i *Folk 2* (Als 4 Vents, 1968), ambdós reeditats en el 2003 per la discogràfica Picap en un únic disc compacte. També van publicar *Folk 5* el mateix 1975, el CD *Els temps encara estan canviant* (DiscMedi, 2003), i amb motiu del quaranta aniversari, *Què fas polissó?* (DiscMedi, 2007). Aquesta formació reunia diferents intèrprets, segons les actuacions, entre els quals figuren Jaume Arnella, Xesco Boix, el trio Falsterbo, Pau Riba, Albert i Jordi Batiste, Jaume Sisa i Oriol Tramvia. Per tal de desmarcar-se d'Els Setze Jutges, el Grup de Folk refusà adaptar temes de la *chanson* francesa i va triar un repertori de sons folkloritzants basats en la tradició popular catalana, d'una banda, i el *folk-song* nord-americà, de l'altra. No debades, Xesco Boix havia anat a estudiar als EUA, on va rebre la influència de Woody Guthrie, Pete Seeger, Joan Baez, Bob Dylan i Pete, Paul & Mary, és a dir, artistes d'adscripció etnomusical identificats amb les classes socials més oprimides. De fet, Boix va ser persuadit per la música i la ideologia de Seeger, com ben bé palesà amb aquestes paraules: «El seu somni era lluitar durament per tal de convertir aquest infern en un paradís. La guitarra i les cançons eren les armes. I jo m'hi vaig apuntar» (*Xesco Boix. Un amic, un mestre*. Lluís. M. Panyella i Maria-Josep Hernández. Edicions Raima, 1995).

Aquest tipus de música militant i solidària havia sigut sembrada pels Almanac Singers o People's Songs, els sindicats de cantants progressistes dedicats a donar suport amb cançons a les reivindicacions obreres durant els anys immediatament anteriors al començament de la Segona Guerra Mundial –Sonny Terry, Cisco Houston, Leadbelly o Brownie McGhee–, i es desenvolupà a partir dels cinquanta en nuclis universitaris de Boston i altres freqüentats per perdularis i bohemis de Greenwich Village, a Nova York, i les comunitats *hippies* de San Francisco, a mitjan anys seixanta. Gèneres tradicionals i folklòrics van ser destil·lats en la fàbrica musical de nombrosos grups incipients. N'hi hagué que van assolir èxits importants i ressò, com ara The New Lost City Ramblers, Chad Mitchell Trio, The New Christy Minstrels i, alhora, Josh White, John Lee Hooker i B.B. King, els quals van experimentar amb aquest estil abans de convertir-se en llegendes del blues. El banjo, un instrument popular arrelat al medi rural i als ambients més humils de les grans ciutats nord-americanes, va esdevenir el senyal d'identitat d'aquest gènere i el *tercer braç* de Seeger, l'obra del qual van prosseguir Phil Ochs, Tom Paxton, Joan Baez, Richard Fariña, Eric Andersen, la cantant canadenca d'origen indi Buffy Sainte-Marie –autora de la famosa cançó *Universal soldier*–, i naturalment, Bob Dylan, fins que demostrà a Newport (Rhode Island, EUA), en 1965, que les cançons d'autor podien beneficiar-se d'un tractament elèctric, extrem que obria pas al folk rock de The Lovin' Spoonful, The Mamas and the Papas, The Byrds o Simon & Garfunkel. Qui editava els discos d'aquests intèrprets? Entre les diverses firmes que van explotar el gènere cal significar els segells independents Vanguard Records i Elektra Records, que van eixamplar-ne el catàleg amb el rock californià. La rèplica

europea d'aquell moviment va arribar aviat amb l'escocés Donovan, The Incredible String Band, John Renbourn i el grup Pentangle, The Ian Campbell Folk Group, The Dubliners, The Chieftains, Fairport Convention i, sens dubte, el Grup de Folk, l'Equip València Folk i Al Tall.

Zelesté va ser testimoni del trencament d'alguns intèrprets amb el pop ibèric que es feia a Catalunya –Los Salvajes, Los Sírex, Dyango, Los Mustang, Lone Star– i del Grup de Folk, introductor de la música folk nord-americana dels seixanta, un gènere que, com ja hem vist, havia servit per a atiar la protesta juvenil i la rebel·lió als campus universitaris i en determinats locals. Xesco Boix s'afigurava que, després del Festival de Folk del 68 a Barcelona, «podíem canviar les coses; tots nosaltres érem plens de sentiments revolucionaris, d'ansies de llibertat [...] Allí es creà un oasi de llibertat. Aquell dia creïem que tot era possible». Això mateix devia pensar Víctor Jou quan sentencià que el rock estava exhaurit i s'inventà l'«ona laietana», a la qual van sumar-se diferents grups i intèrprets de rock progressiu, com ara Màquina, la Companyia Elèctrica Dharma, Secta Sònica, Esqueixada Sniff, Sisa, Carles Benavent, Santi Arisa, Max Sunyer, Josep Mas Portet, més conegut pel nom artístic de Kitflus; o el músic argentí Gato Pérez. Precisament el propietari de Zelesté va tancar un acord amb la companyia Editora General Societat Anònima (Edigsa), la discogràfica especialitzada en la Nova Cançó, per a editar els treballs dels conjunts i cantants que actuaven al local. D'aquesta manera, Zelesté es va convertir en una agència de *management* que va estendre la zona de distribució a tot l'Estat espanyol. Encara que l'èxit d'aquesta proposta artística va ser relatiu per la falta d'implicació dels mitjans informatius, alguns dels LP publicats van assolir una

venda considerable, com ara *Qualsevol nit pot sortir el sol*, de Jaume Sisa, o van gaudir d'una crítica favorable per la qualitat, com ara *Diòptria*, de Pau Riba; *Sentiments*, d'Iceberg, o l'*Oucomballa*, de la Dharma.

Contràriament al que s'esperava, el trencament entre la música pop catalana i el folk afavorí aquesta darrera línia artística, tot i que els mitjans informatius, especialment la ràdio, sempre, o quasi sempre, han donat suport al pop i al rock *espanyol* per qüestions merament polítiques –prohibició, persecució i marginació del català– i estrictament comercials –la pressió de les multinacionals del ram s'hi fa sentir. D'aquesta manera, els programes més escoltats, com ara *El gran musical* i *Los 40 principales*, en la cadena SER; *Mundo Pop*, *Aplauso*, *La edad de oro* i *Rockopop* en TVE; l'*Especial Pop*, de Valerio Lazarov, i *Qué noche la de aquel año*, programa dirigit i presentat pel cantant Miguel Ríos, difonien intèrprets que s'expressaven en anglès i castellà, fins a l'arribada de TV3, que va emetre *Musical Exprés*, *Casal Rock* o *Sputnik*. L'excepció que confirmava la regla van ser els casos de *Discomóder* (Ràdio Popular i la 97.7), el programa d'Enric Ginés que *colava* cançons en català, i algun espai de la televisió pública estatal, com els especials dedicats a Lluís Llach i Maria del Mar Bonet en 1973 amb motiu de les primeres emissions en color. Tot això feia més meritòria, si cal, la labor d'intèrprets com el Grup de Folk, «una de les formacions més atípiques i iconoclastes del panorama musical català contemporani», afirma Núria Cadenes (*El Temps*, 25-31 de desembre del 2001), de la qual va eixir el bo i millor de l'«ona laietana» –Sisa, Pau Riba, Albert i Jordi Batiste, Enric Herrera i el conjunt Màquina– i va inspirar l'Equip València Folk, l'embrió d'Al Tall.

La Nova Cançó

Al Principat, les Illes Balears i el País Valencià triomfà al llarg dels seixanta la Nova Cançó, un moviment cívic i artístic al voltant del qual s'incorporà un elenc d'intèrprets compromesos amb la lluita antifranquista i la recuperació del català. A l'octubre de 1959, el xativí Ramon Pelegero Sanchis, Raimon, va compondre *Al vent*, una cançó que trencava amb la música carrinclona que s'escoltava en la ràdio i les sales de ball. L'actuació el 13 de desembre de 1962 en una vetlada literària organitzada per l'Òmnium Cultural a Barcelona i l'èxit inesperat del seu primer disc, consolidà el cantant xativí i ratificà la validesa de la Nova Cançó, un fenomen que l'escriptor Manuel Vázquez Montalbán no dubtà a qualificar com «l'esdeveniment cultural i polític més important de l'Estat espanyol d'ençà els divuit concilis de Toledo» (400 i 702 dC). L'heterogeneïtat d'aquest moviment va fer que els seus representants oscil·laren entre la *chanson* francesa, sobretot Brassens i Brel, importats per Josep Maria Espinàs; l'escola folk de Seeger i Dylan, a la qual va inscriure's el Grup de Folk; el cançoner tradicional català, amb Xesco Boix al capdavant; l'eclecticisme de Guillem d'Efak i Joan Isaac, i la personalíssima producció de Raimon, Ovidi Montllor i Marina Rossell. Això no obstant, les Germanes Serrano i Josep Guardiola van ser els primers a enregistrar, després de la Guerra Civil, un disc d'èxits internacionals en català l'any 1958. Tota una fita!, com ho va ser també el primer premi atorgat per votació popular a Raimon i Salomé en la cinquena edició del Festival de la Cançó Mediterrània, en 1963, per la cançó *Se'n va anar*, de Josep Maria Andreu i Lleó Borrell, l'única que hi concursava en català.